

Funktionshinder, rättigheter och välfärdsstaten

Socialdemokratiska föreningen Funktionshinder och Jämlikhet bildades 1974, under namnet Handikapprörelsens Socialdemokratiska Funktionärsförening, för att samla socialdemokrater med engagemang och intresse för funktionshinderfrågor.

Föreningen är ansluten till Stockholms Arbetarekommun och genomför regelbundet seminarier på ABF. Målet med föreningens arbete är att driva funktionshinderpolitiska frågor inom partiet och att få fler personer med funktionsnedsättning att engagera sig politiskt i socialdemokraterna.

Föreläsare	5
Inledning	7
Bakgrund	8
Det svenska sociala kontraktet	10
Individuella rättigheter och den nordiska välfärdsmodellen	15
FN-konventionens betydelse för Sverige	21
Diskussion	26

Föreläsare

Lars Trägårdh: Professor, Ersta Sköndal högskola. Historiker som har forskat bland annat om det svenska civilsamhället och om välfärdsstaten. En del av forskningen har presenterats i boken "Är svensken människa", skriven tillsammans med Henrik Berggren.

Andreas Pettersson: Doktorand Umeå universitet. Jurist. Forskar om funktionshinder och de normativa strukturerna i de skandinaviska välfärdsstaternas lagstiftning.

Annika Jyrwall-Åkerberg: MR-jurist, tidigare på Handikappförbunden, har varit samordnande i utarbetandet av funktionshinderrörelsens alternativrapporter till FN om hur Sverige lever upp till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Inledning

”Å ena sidan tycktes de nordiska staterna, oftast bäst i klassen i grenen mänskliga rättigheter. Å andra sidan tycktes de nordiska staterna allt oftare kanske uppvisa en ambivalens en direkt skeptism mot internationella mänskliga rättigheter. Till detta till synes motsägelsefulla beteende, som ger intryck av att de nordiska staterna är passionerat övertygade om att alla människor, överallt, har okränkbara mänskliga rättigheter som skall skyddas i lag och domstol, utom just nordbor”.
Johan Karlsson Schaffer, MR-forskare

Den 12 november 2013 arrangerade den socialdemokratiska föreningen Funktionshinder och Jämlikhet ett välbesökt seminarium om rättighetslagstiftning och välfärdsstaten på ABF i Stockholm. Seminariet berörde viktiga principiella frågor om den svenska välfärdspolitiken, dess organisering och struktur. Frågor som i högsta grad är aktuella efter regeringsskiftet. Seminariet spelades in och med hjälp av en transkribering av Victoria Öjefors Quinn har denna seminarierapport tagits fram. Viss redigering har skett men i övrigt är föreläsningar och diskussion återgivna i rapporten. Vi hoppas att rapporten ska bli ett bidrag till debatten om svensk välfärdspolitik, mänskliga rättigheter och rättighetslagstiftning.

Lars Lindberg, ordförande
November 2014

Kontakt: larsmagnusroger@gmail.com

Bakgrund

Förenta Nationerna antog 2006 en konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Den trädde i kraft för svensk del 2009. Ett viktigt syfte med konventionen är att uppnå ett paradigmskifte, ett skifte i synen på människor med funktionsnedsättning. Detta är också i linje med den nationella handlingsplanen för handikappolitiken som antogs 2000. I handlingsplanen talas det om vikten av ett perspektivskifte - "Från patient till medborgare". År 1994 antogs en rättighetslagstiftning, LSS - vilken var ett genombrott i Sverige för att stärka individens rättigheter. Lagstiftningen har dock varit i fokus för debatt utifrån bland annat kostnader och i fråga om ansvarsfördelningen mellan staten och kommunerna.

Rättighetsperspektivet fick sitt internationella genombrott på 1990-talet. I USA antogs 1990 diskrimineringslagstiftningen "The Americans with Disabilities Act" (ADA). Den har kommit att ha mycket stor betydelse, både i USA och som ett internationellt exempel. Att tillverkare som Apple och Microsoft har satsat på att göra sina produkter tillgängliga för användare med funktionsnedsättning beror mycket på den amerikanska lagstiftningen. Bland annat ställs ofta stora krav på tillgänglighet i den offentliga upphandlingen.

När dåvarande presidenten George Bush undertecknade ADA, betonade han i sitt tal att lagen var ett genombrott och att han trodde att flera länder skulle följa efter och få liknande lagstiftning. Han nämnde bland annat Sverige. Det kom dock att dröja ända till 2014 innan riksdagen beslutade att bristande tillgänglighet ska betraktas som en form av diskriminering. Detta skedde först efter omfattande demonstrationer och aktioner från funktionshinderrörelsen. Bland annat genomfördes en långvarig aktion utanför Rosenbad varje torsdag i samband med regeringssammanträdet. De bestämmelser som träder i kraft 1 januari 2015 anger

bristande tillgänglighet som en diskrimineringsform. Lagen har dock blivit begränsad då den undantar företag med färre än tio anställda.

Det svenska sociala kontraktet

Lars Trägårdh

Min utgångspunkt är att tala om det svenska sociala kontraktet och hur man ska förstå dilemmat att det finns en slags paradox. Vi är å ena sidan väldigt duktiga på att skapa det ultimata, goda samhället. Samtidigt har vi oerhört svårt för det här med rättigheter som är individuella och juridiskt bindande. Det finns en slags konflikt mellan politik och juridik som är intressant.

Jag såg tydligt baksidan när jag flyttade från USA där jag bodde i 40 år, till Sverige där jag bott nu under de senaste tre åren i princip. Jag arbetar alltså på en högskola här inne i Stockholm, Ersta Sköndals högskola som kanske mer än många högskolor tror jag, är fylld av en självbild, en självförståelse av att så att säga arbeta för, vad de tycker om att kalla "de utsatta människorna", vilket är ett väldigt vitt begrepp för socialarbetare att tycka om och leka med. Samtidigt är det så att varje gång jag organiserar ett seminarium eller en konferens där, så måste jag springa omkring och försäkra mig om att vi faktiskt har tillgänglighet. Skulle det vara så, att det kommer någon som på något sätt har ett behov, till exempel av hörselslinga eller av att kunna komma in i huset, så är det inte alls någon självklarhet att det finns tillgänglighet, utan det skapar ofta en viss förvåning. Jag har hittat en ny bundsförvant nu i vår vaktmästare som fattar den här problematiken. Men så fort det kommer högre upp, till exempel på rektorsnivå, så är det ungefär som i svenska kommuner, att det här är ju en kostnadsfråga. Har vi en budget? Är det här något som ligger i vår planering? Är det kanske inte något annat som är högre planerat, så kanske att vi fixar det, inom någon femårsperiod, eventuellt.

Jag var van från i New York, att den första frågan jag skulle ställa till mina studenter där, var om det fanns någon i klassen som hade några som helst funktionshinder, så skulle de komma direkt till mig och vi skulle se till att arrangera allt det som behövdes för att de skulle ha full tillgänglighet. Inte bara till lokalerna, utan till kursmaterialet, till hela registret! Allt det som jag och liksom många med

mig tycker ska ingå i begreppet tillgänglighet. Denna inledande diskussion har man inte på samma sätt än idag, på svenska universitet och högskolor, som i USA. Jag uppfattar det som väldigt pinsamt och trist, ur mitt perspektiv som representant för en institution. Sen på ett rent mänskligt plan är det ju bara vidrigt att behöva konstatera att det ligger till på det sättet idag i Sverige och att vi inte har kommit längre.

Och då frågar man sig, hur ska vi förstå den här paradoxen och den här skillnaden? Ett sätt är att tänka på de fundamentala dynamikerna i det svenska samhället. Väldigt mycket av det är på det hela taget goda nyheter. Sverige är ett samhälle som har väldigt stor social tillit, vi har väldigt stort förtroende för gemensamma institutioner, vi har en väldigt positiv syn på staten. Det här har vi en lång historia av i Sverige. En allians var det i början, mellan bönderna och kungen. Senare hade vi ett socialdemokratiskt parti som tog över både staten och representerade folket i en slags folkrörelsetradition. Det där var en oerhörd fördel, att man såg staten som vi, staten var vår egen.

Det var ett instrument, potentiellt för medborgarnas, människornas befrielse. Det var så att säga ett redskap i kampen för jämlikhet. Man kan säga att på det sättet hade vi ett oerhört så att säga, fast institutionellt sammanhang i Sverige, att bygga på. Samtidigt var det alltså så att den här traditionen som såg staten som något väldigt, väldigt positivt, innebar att vi inte byggde in i vårt tänkande i våra traditioner, i våra institutioner, i vår lagstiftning, i vår syn att se på lagen, ett motsatt perspektiv. Nämligen att också se med viss misstänksamhet på staten. Det där är något som vi då och då inser är en brist också i Sverige. Det mest, så att säga fasansfulla exemplet, kanske var tvångssteriliseringarna i Sverige, som ju skrivits om, men ofta kanske inte tillräckligt mycket egentligen. Det var ju så att säga ett dramatiskt exempel på vad som händer, när medborgarna inte har den typen av rättigheter som man kan använda också i konflikter med en stat, med myndigheter och med professioner. Alltså med alla de här människorna som vi i allmänhet uppfattar som "görande det bästa för oss". De försöker lägga livet tillrätta för oss, på så många olika sätt, inom ramen för en svensk social ingenjörskonst.

Den här anti-juridiska traditionen då, som säger ungefär så här, att vi har en princip i Sverige, om att all makt tillhör folket. Vilket i praktiken innebär att vi ger all makt till riksdagen som representerar folket. Vilket i sin tur betyder att vi faktiskt lever i en form av parlamentariskt envälde. Detta är jättebra, om man är en del av i majoriteten. Men det sätter en i en mer delikat situation ifall man tillhör en minoritet, speciellt om man tillhör en relativt liten minoritet. Det är här som jag tror att vi ser förklaringen till den här typen av paradox. För det har inneburit de facto i

Sverige att vi under lång tid har byggt ut en lagstiftning som har varit ämnad att frigöra människor, medborgare från ett traditionellt beroende av institutioner som familjen eller välgörenhetsinstitutioner, eller andra typer av institutioner i civilsamhället, inklusive religiösa samfund. Det har varit en kamp i Sverige som har handlat om att försöka komma bort från en välgörenhetstradition och tillförsäkra oss vad man brukar kalla för sociala rättigheter. Den typ av rättigheter som är ytterst politiskt garanterade och som ofta tar sig uttryck i vad man kallar en skyldighetslagstiftning. Det vill säga att staten, vi, kommunerna och landstingen så att säga tar på sig ett ansvar att producera/skyldighet att producera sjukvård, utbildning eller skola, som kommer alla medborgare till godo på lika villkor. På många sätt en väldigt fin princip.

Uppstår det konflikter eller uppstår det brister, då är det inte lika solklart var din position är som en individuell medborgare, i relation till den maktapparaten. Det här har då egentligen inte varit ett sådant jättestort problem i Sverige. Om vi tar sjukvården till exempel, så var det ju länge så att man på fullt allvar skulle ge alla medborgarna allting som var möjligt att ge, inom ramen för medicinsk kunskap. Men så ser inte världen ut längre. I dag lever vi i en tid av så att säga annalkande brister, ekonomiska kriser. Det innebär att konflikter kommer att uppstå. Både kring tillgången, hur mycket av den här välfärden som presteras och vem som ska fatta beslut kring detta. Då blir behovet av kontrakt mellan medborgarna och dem som producerar den här typen av service väldigt, väldigt tydlig. Det är just i det här kontraktsskrivandet så att säga som enrättighetsfråga tar en annan form.

Nämmligen formen av juridiskt bindande kontrakt och rättigheter. Som gör att vi så att säga har samma tydlighet och samma makt vad gäller vår egen kropp, som vår katts kropp eller vår bils kropp. När vi har försäkringar för vår bil eller vår katt har vi faktiskt ett juridiskt bindande dokument. Uppstår det konflikter så finns det tydliga procedurer för hur man kan hantera detta. Man är inte alltid nöjd med det, speciellt som man inte läst det finstilta ordentligt, vilket vi ofta undviker. Men icke desto mindre så finns det någonting där.

Det här tror jag blir något som vi måste ta med oss in när vi tänker kring rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Här har vi en minoritet som inte kan förlita sig på så att säga majoritetsbeslutens logik. Här har vi en fråga som rör den grundläggande principen om tillgänglighet och diskriminering. En antidiskrimineringslagstiftning som vi skulle behöva, behöver ta sig ett uttryck som gör lagen till ett redskap på individnivå. Gå tillbaks till mitt första exempel från min högskola. Hade det här varit i USA och hade det visat sig att när jag bjöd in

människor dit, att de över huvud taget inte kunde lyssna på vad det sades för att det saknades hörselslingor då skulle de kunna höra av sig till en advokat och säga "hör av er till den här högskolan, de bryter faktiskt mot lagen". Då skulle detta åtgärdas väldigt snabbt, mot hot av en stämning. Detta är något som också får allmänna, sociala resultat. För så fort en annan högskola skulle få höra att Ersta Sköndals högskola fick en stämning, kan ni vara säkra på att den här typen av problem vad gäller tillgänglighet åtgärdas oerhört snabbt.

Med andra ord så tror jag att det vi står inför i Sverige är en utmaning, där vi måste försöka bygga vidare på det som är starkt i den svenska traditionen. Till exempel det som saknas mycket i USA och i andra anglosaxiska länder, nämligen sociala rättigheter som är tillgängliga för alla människor, alla medborgare i samhället. Där just den positiva synen på staten som ett instrument i medborgarnas tjänst är en oerhörd kraft. Att förstärka det här individperspektivet som redan finns i det svenska sociala kontraktet. Vad gäller betoningen på oberoende till exempel. Ett oerhört viktigt begrepp, inte minst i den kamp som förts av personer med funktionsnedsättning. Just för ett oberoende. Oberoende och tillgänglighet är två nyckelord i sammanhanget. Men den förstärkningen måste då innebära att vi också då är villiga att tänka på hur vi kan inkorporera, inom ramen för den här svenska traditionen rättigheter som är juridiskt bindande och starka och instrument för minoriteter och individer. Här har vi, tror jag, en väldigt stor utmaning idag. Vi ser, om vi jämför med början på 90-talet, hur till exempel SKL, alltså landstingen och kommunerna, har fört en slags kampanj kan man säga, vad gäller ett motstånd mot lagar som LSS till exempel. Där man nu också börjar försöka använda en del tekniska knep, för att minska utrymmet för till exempel rätten till assistans. Här har vi ett problem med att vi är så pass ovana vid den här juridiska traditionen, där man ser en rättighet som juridisk och juridiskt utkrävbar. Att man tenderar väldigt lätt, att backa tillbaks till ett mer politiskt sätt att hantera de här problemen.

På kommunnivå, på landstingsnivå, så säger man i princip "Vi har här en budgetram, som vi måste hantera detta inom". Då blir det helt enkelt så att vi måste justera litegrann. På ett sådant sätt att det kommer att drabba människor på individnivå. Jag tror att det här kommer att bli bara mer och mer tydligt. Jag skulle tippa, att det just är funktionshindrades rörelser i Sverige som kommer att vara ledande i den här typen av kamp.

Men det här är inte någon kamp som rör bara personer med funktionsnedsättning. Det är samma logik för alla medborgare i Sverige, om vi expanderar perspektivet till att också till exempel omfatta sjukvården i stort. För vi

är alla egentligen bara temporärt "ickefunktionshindrade". Alla kommer förr eller senare hamna i en sådan situation. Det betyder att det här inte är en fråga som är ett slags särintresse. Det här är en fråga som gäller alla svenska medborgare. Även om det flesta försöker att undvika att tänka på detta, så länge som det är möjligt.

Individuella rättigheter och den nordiska välfärdsmodellen

Andreas Pettersson

I den svenska traditionen skiljer vi på juridik och politik. Man ser det som två klart åtskilda *entiteter*. När jag tänker på individuella rättigheter i de nordiska välfärdsstaterna, i min egen forskning och även andras forskning, så ser man först hur de här gränserna tenderar att bli väldigt luddiga och sedan när man försöker precisera dem så löses de upp totalt. Jag tror det är viktigt att komma ihåg att det är en flytande gräns det här med juridik och politik. Drar man ett snitt så ska man veta att man dragit snittet just där, men det är sällan något som finns i verkligheten, det liksom flyter ihop. Däremot är det en väldigt viktig poäng som Lars Trägårdh har där, när det gäller det här med individuell rätt i välfärdsstaterna så är det vi som är de konstiga. När man jämför Norden med andra länder och andra regioner i världen så är det självklart så att förtroendet för staten, tilltron till den goda staten, är den avgörande skillnaden när det gäller hur medborgarna ser på relationen till makten. Pratar man om funkisaktivister eller feminister eller antirasister i USA så är det klart att de ser regeringen som fienden. Det är ju dem man jobbar mot. De är ju absolut ingen allierad i kampen utan de är ju någon man vill hålla på armlängds avstånd. Kanske förändra, men de är ju inga man identifierar sig med. Man behöver inte åka till USA, det räcker att åka till Storbritannien eller till Tyskland så har man ju liksom erfarenheter som gör att man inte ser staten som den goda utan som en makt som måste begränsas och kapslas in, som man måste hålla lite avskild. Och man måste hålla lite koll på den. Det gör man ju ofta genom juridiken, genom en slags konstitutionell kontroll. Hela den här idén om att statens makt måste begränsas för att staten inte vill väl, bygger ju

någonstans på en förståelse av att staten har använts och används av de som redan har mycket makt, av den som vill befästa sin position och av olika skäl förhindra förändringar.

I allt detta så är Norden en spegelbild, alltså en spegelvänd bild. Vi litar jättemycket på staten. Det finns undersökning efter undersökning efter undersökning kring detta och det är stabilt över tiden. Vi betalar gärna hög skatt, för vi förväntar oss väldigt gärna väldigt mycket tillbaka. Vi har en uppfattning om att staten arbetar för det gemensamma bästa. Man utjämnar skillnader, man utjämnar orättvisor. Staten fördelar resurserna så att de med störst behov klarar sig bra. Det betyder ju så klart att idealet om individuella rättigheter skaver i den nordiska välfärdsmodellen.

Om nu staten är för det goda, för det gemensamma bästa, ja då kan det ju inte finnas några konflikter i detta, precis som Lars Trägårdh är inne på. Hur kan jag ha en rättighet gentemot det allmänna, när vi har ett allmänna som arbetar för det gemensamma bästa? Vi ser med en gång hur detta skaver och det finns ingen lösning på detta, vare sig juridiskt eller politiskt. Sen är det ju det här om att jag skulle önska, att jag kunde köpa idén om att det finns juridiska rättigheter och det finns politiska rättigheter och så. Som jag var inne på i början där, så tror jag att det är en flytande gräns och man får nog lära sig att världen är så pass komplex att det finns olika typer av juridiska rättigheter och olika typer av politiska rättigheter. De kan ha varierande styrka, inte bara i ett givet läge utan även över tiden. De kan skifta och gå in i varandra. Det blir ganska komplext.

Den nordiska synen på demokrati och social välfärd uttrycks ju ofta i det här begreppet "ramlagen". Det känner vi ju till, att riksdagen antar de här allmänna målsättningarna, som i olika grad ska förverkligas av myndigheter på nationell eller på lokal nivå. Och som ska anpassas efter de omständigheter som anses relevanta, just där, just då i det enskilda fallet. Åtminstone som rättsvetare så säger vi då att välfärdsstaten, istället för individuella rättigheter, kommer med kollektiva rättigheter. Det finns rätt mycket ramlag som inte är klassisk skyldighetslagstiftning, utan som skriver fram om man läser ordalydelsen att "den som med de här personkretskriterierna", ibland staplade på varandra, ibland med alternativa kriterier, har rätt till, erbjuds, skall få eller har möjlighet till osv.

Ramlagen är alltså samlingsbegrepp, men det ligger ju väldigt mycket i det här Lars Trägårdh nämnde att det är ju inte klassiska, juridiska rättigheter som de flesta jurister förstår. Det är ju något annat. Något eget. Det är kollektiva rättigheter. Det är ramlagsrättigheter. Det är nordiska välfärdsrättigheter. Kalla dem vad du vill. De innebär i vart fall att myndigheterna får en oerhört viktig, normgivande roll. Vad kommunen bestämmer blir ju rätt. Vad Försäkringskassan bestämmer sig för, det blir rätt. Det är rätt, så ser det ut.

Det innebär ju också att myndigheternas beslut, när de har fattat beslut som ju mer eller mindre automatiskt är rätt, får det en ohygglig betydelse för den enskilde individens livsvillkor i vardagen. Ett enormt genomslag för individen. Det innebär såklart att man fjärrmar sig från de här klassiska definitionerna: Rättighet som gäller lika för alla överallt. Istället kommer de här kollektiva rättigheterna att förverkligas på olika sätt. Beroende på var de förverkligas rent geografiskt, beroende på vilken myndighet som fattar beslut inom vilka områden, just i det enskilda fallet. Det betyder ju också att ramlagen skapar en helt egen rättskällelära. Alla juridikstudenter lär sig redan under första terminen, att de klassiska rättskällorna, de är lagar, förarbeten och rättspraxis. Det kan Annika intyga sen också.

Det där spelar en varierande roll, kan man säga, inom ramlagen och välfärdsstaten. Väldigt vanligt är i alla fall att de här rättskällorna fasas ut, tonas ner och ersätts med annat som är mycket viktigare. Om vi nu tar personlig assistans. Den viktigaste rättskällan vid bedömning av personlig assistans, det är Försäkringskassans beslutsstöd, eller om det är under 20 timmar, det kommunala beslutsstödet. Men alltså Försäkringskassans vägledning, Försäkringskassans datoriserade beslutsstöd, är den enskilt viktigaste rättskällan när det gäller personlig assistans i Sverige. Det ser precis likadant ut med bilstödet, med färdtjänsten och med handikappersättningen. Kommunens handbok eller Försäkringskassans beslutsstöd blir viktigare än lagen, blir viktigare än förarbetena - och blir ofta rättspraxis. De tar inte över rättspraxis utan blir rättspraxis för det är så man gör. Försäkringskassans beslut är ju rätt, liksom kommunens är det. De konstitutionella problemen med de här problemen är ju att de inte föregås av någon politisk debatt och beslut. Vart vänder jag mig som medborgare om jag har synpunkter på Försäkringskassans vägledning? Den vägen är ju stängd. Det är liksom bara något som serveras. Så här ser det ut. Det här är ganska typiskt egentligen för socialmål i funktionshinderfrågor, hur domstolarna argumenterar utifrån budgeten.

Det har inte gått lika långt i Sverige som i Norge, det har inte gått lika långt i Danmark som i Sverige, men det är en allmän trend över hela Norden, att

argumenten kommer upp i domskälen. Alltså inte bara att parterna skriver utan att även domarna skriver i sina domskäl att det rör sig om en fördelning av begränsade resurser. Omsorgen om den gemensamma ekonomin, statens budget, kommunens kassa, blir liksom ett rättsligt argument på den enskildes krav på insatser.

Så kan man ju se det. Men då ska man ju veta att det här är otänkbart i den juridiska världen. Det förekommer ju inte att tingsrätten inför en påföljdsbestämning: Någon har begått ett brott och så döms för något vad det nu är. Man har dömts för misshandel - 3 kap, Brottsbalken, "vi skulle vilja döma Pettersson till fängelse, men det blir för dyrt för staten. Vi behöver pengar, det blir böter istället". Fullständigt otänkbart eller hur!? Ifall sådana domar skulle komma skulle det bli en jättesamlad reaktion från juristkåren, som säger att "Det här är ju viktiga grejer. Det här är ju individuella rättigheter, staten som utövar makt gentemot den enskilde".

Alltså till skillnad från assistansen och bilstödet... Det är samma sak i skattemålen. Helt otänkbart att säga "visserligen har vi fuskat med moms, men Anders Borg har balanserat budgeten. Det är lugnt." Eller så här, "vi ökar beskattningen i efterhand för att få in mer pengar till statskassan". Det här är något man tillåter sig när det gäller de sociala rättigheterna, som är fullkomligt otänkbara när det gäller andra delar av juridiken. Det är ju bra att ha med sig detta.

Samtidigt är det så att, det här som Lars Trägårdh pratar om, det är liksom den ideala uppfattningen om individuella rättigheter. Det är liksom så de kommer till, det är så de ska se ut. Lagstiftarna ska ta beslut om att nu inför vi de här rättigheterna, vi gör dem individuella, vi skriver in dem i lagen. Och sen hoppas vi att myndigheter och domstolar tillämpar det här. Så fungerar det ibland. Men jag skulle vilja säga att det är jätteovanligt i den nordiska välfärdskontexten att det fungerar på det sättet. Möjligen kan man peka på LSS, som någon form av undantag. Men samtidigt vet ni vad som händer med LSS. Myndigheterna behandlar den som vilken ramlag som helst. Det finns inget annat sätt att hantera sociallagstiftningen på, än som ramlag. Man jobbar med LSS som med vilken ramlag som helst, den "ramlagiseras" där. Vi är dock inne i en utveckling där allt fler rättigheter blir individualiserade. Vi har en jättestark utveckling under de senaste tjugo åren, av individualisering av rättigheter, över hela Norden. Men det sker bakvägen och på ett helt annat sätt. Kalla Fakta-dokumentären härom dagen är ju ett jättebra exempel på det här. Det är viktigt för vår självförståelse, att vi uppfattar att det är den goda staten som fördelar resurserna på ett gott sätt. Kalla Faktas vinkel var ju väldigt tydlig. Det var en väldigt tydlig "goda staten-vinkel".

Det här kan ju inte vara okej att använda skattepengar för att hjälpa till att hålla nere funktionshindrades rättigheter på det här sättet. Alltså själva vinkeln är att det är ju inte förenligt med den goda staten. Staten ska ju hjälpa människor med funktionshinder. Jag gissar utan att veta att det är väl ingen här inne som blev så där överraskad av vad som kom fram i Kalla faktas dokumentär. Alla har väl, gissar jag, från olika håll, en känsla av att det är så här det går till. Det är väl ingen god stat. Det är väl ingen här inne egentligen som bär en grunduppfattning om att staten är god, att staten är något som odiskutabelt och i alla lägen vill oss väl. Hur många blev förvånade egentligen?

Vad vi kan visa i rättsvetenskaplig forskning, är väldigt svårt att få ut faktiskt. De kollektiva rättigheterna, alltså de goda, svenska principerna som Lars Trägårdh pratar om och som man skulle vilja integrera de individuella rättigheterna med. Problemet är dock att de kollektiva rättigheterna är på fall. Välfärdsstaten som vi känner den, är på väg att förintas och dö. Det är inte alarmistiskt eller så, utan en utveckling vi kan belägga empiriskt. Välfärdsstaten är på väg att dö och ersätts av något annat. Bättre eller sämre är svårt att säga utifrån forskningen. Men något annat blir det definitivt.

Myndigheterna jobbar ju inte idag utifrån de fastlagda ramlagsmålsättningarna. Det är ingen myndighet som har ramlagens målsättningsparagrafer, som det liksom övergripande, normskapande i sitt samhälle. Det här vet ni. Istället sker det en fragmentisering och en individualisering. Ledorden kan vara lite olika, beroende på vart man befinner sig konkret. Kostnadskontroll kan det heta, New Public Management kan det heta - och andra sådana här grejer. Fusk ska man leta efter osv. Men ingenstans är ramlagens övergripande målsättningar normer för arbetet. Helt andra hänsyn, helt andra rationalitet driver numera välfärdsstatens operatörer, välfärdsstatens myndigheter. Det gäller kommun, det gäller landsting, det gäller staten. De här kollektiva rättigheternas individualisering ligger väldigt långt ifrån de här ideala, individuella rättigheterna som skapas i någon lagstiftning. Det är debatt, så tar majoriteten det här beslutet och man säger att individer måste få de här rättigheterna. Så upprätthåller man dem.

Vi har ingen demokratisk lagstiftningsprocess. Det finns inget beslut i riksdagen att vi skulle haverera de kollektiva rättigheterna, att ramlagen skulle sopas undan. Utan vad vi har fått är ju bara myndigheter som skiter i människors behov. Utan som tilldelar samhällets resurser, inte längre utifrån behovsprövning. Det gör man inte längre i kommuner, landsting och stat.

Man tilldelar insatser och resurser utifrån vem som är bäst företrädd. Sen kan det vara en själv, en anhörig, en professionell person, en jurist. Är det assistans är det jättevanligt att det är assistansföretagets privata jurister som går in och hjälper till. Men det kan lika gärna vara en anhörig, en organisation eller något annat. Den som blir bäst företrädd är också den som får rätt. Behoven spelar en underordnad roll. Legitima behov är liksom inte lika viktiga som den starka rösten som företräder.

Vi går nu obönhörligen mot ett samhälle med fler och mer individuella rättigheter, men inte de här ideala, individuella rättigheterna som är till för att lyfta grupper eller för att vissa behöver få ett särskilt stöd. Utan för att de kollektiva rättigheterna i hela den nordiska välfärdsmodellen, det är inte bara Sverige utan hela Norden, smulas sönder successivt. Detta har pågått under en ganska lång tid och är därför ganska lätt att belägga empiriskt i forskningen. Jag vet inte om ni noterat det, men när kommuner och Försäkringskassa pratar om rättssäkerhet idag, då menar de ju aldrig materiell rättssäkerhet, alltså att den som söker om insatsen också ska ha rätt att få det man har rätt till. Det är absolut inte det man menar. Man menar heller ingen formell rättssäkerhet. Man menar inte formen, att beslutet har gått rätt till.

Utman man menar rättslikhet, där alla har det precis lika jävligt överallt och ingen har det bättre än någon annan liksom. Det är detta man menar, sen kan det vara bra och det kan vara dåligt. Ingen får, alla får, hälften får. Det spelar ingen roll, bara det ser likadant ut över hela landet, eller hela kommunen, eller i vilken enhet man opererar. Rättslikhet har liksom ersatt rättssäkerhet, även om man väljer att kalla det rättssäkerhet.

Sammanfattningsvis, de individuella rättigheterna som ideal, alltså de står ju svagare än någonsin i Sverige. Den enda lagstiftning vi någonsin har haft, som står lite talande för detta är ju LSS som är på väg att torpederas från många håll samtidigt. En ganska komplex process. Individualisering av de kollektiva rättigheterna pågår däremot med styrka och swung. Vilket gör att rättslig argumentation är absolut viktigare än någonsin. För varenda individ som ska ha någon form av kontakt med kommunen eller staten.

Det är klart att fortsätter den här utvecklingen, om den inte bryts och om den inte hejdas, så hamnar man i en situation där man behöver ha sin jurist med sig överallt. Man får ta med advokaten till Försäkringskassan. Då har vi ju kommit väldigt, väldigt långt ifrån bilden av den goda staten.

FN-konventionens betydelse för Sverige

Annika Jyrwall-Åkerberg

Jag ska tala om vad CRPD¹, alltså FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, har betytt för Sverige. Ingen lätt fråga. Sammanfattningsvis och väldigt onyanserat så skulle man kunna säga: Inte så mycket. Men det svaret är lite för kort för den här kvällen. Så jag ska försöka fördjupa litegrann vad jag menar med det. Frågan måste faktiskt behandlas ur flera perspektiv. Det ena är, vad har den betytt för enskilda individer? Vad har den inneburit för juridiken? Vad har den inneburit för politiken? Och vad har den inneburit för organisationerna och det civila samhället?

Jag skulle här först vilja dra en liten parallell till när vi fick standardreglerna. Bara några år efter att vi fick standardreglerna fick vi till exempel också Handikappombudsmannen. Det gjorde att enskilda individer plötsligt fick ett ställe att gå till och vända sig till, om man upplevde att man blivit diskriminerad.

Att vi fick diskrimineringslagar har inte så mycket med standardreglerna att göra. Det har med EU att göra. Men att själva institutionen HO kom, det har till väldigt stor del med standardreglerna att göra. Vi fick också några år senare en nationell handlingsplan för funktionshinderspolitiken, den som heter "Från patient till medborgare", där regeringen väldigt tydligt slog fast att de mänskliga rättigheterna ska vara grunden för hur den svenska funktionshinderspolitiken utformas. Där framkommer också det här paradigmskiftet, att funktionshinder är något som uppkommer i mötet mellan en enskild individ och samhället, när det finns brister i samhället, som gör att den enskilde inte kan delta. Och slutsatsen, att om bristerna försvinner, försvinner funktionshindret. I den här nationella handlingsplanen, hänvisar man direkt till standardreglerna. Det slås fast att målet med handlingsplanen är att uppfylla standardreglerna. Både standardreglerna

¹ Convention on the Rights of Persons with Disabilities

och den här politiska handlingsplanen har också lett till flera juridiska regelverk. Till exempel plan- och bygglagens bestämmelser om enkelt avhjälpna hinder. Det har också lett till förordningen om statliga myndigheters ansvar för funktionshinderspolitiken. Som slår fast att våra statliga myndigheters både lokaler, verksamhet, information och kommunikation, ska vara tillgänglig. Och återigen här så hänvisar man direkt till standardreglerna.

När det gäller kommuner och landsting och den politiska processen, så vet vi också att en oerhört stor majoritet av Sveriges alla kommuner och landsting hade handlingsplaner, som byggde direkt på standardreglerna. En orsak till det var också dels handlingsplanen, dels standardreglerna själva, men också ett verktyg som hette Agenda 22.

Det var ett verktyg för hur kommuner och landsting, tillsammans med den lokala funktionshindersrörelsen, kunde ta fram handlingsplaner. Det gjorde också att funktionshindersrörelsen fick väldigt bra möjligheter att ha ett inflytande i de här handlingsplanerna, som fanns i majoriteten av alla kommunerna.

När det gäller FN-konventionen så kan man väl säga att antalet kommuner som har en handlingsplan som bygger på den, är försvinnande få. Många har tillgänglighetsplaner. Men tillgänglighet är inte rättigheterna i CRPD. Det är en del av dem, det är ett tillvägagångssätt, men det innehåller inte samtliga de rättigheter som finns i konventionen. Om vi då ser på ratificeringen av CRPD. Vi börjar även där med att titta på vad har den betytt för enskilda individer. Så vill jag som är jurist säga: Inte ett... Smack.

Orsaken till det är helt enkelt konventionens status i relation till den svenska lagen. Jag återkommer till det när jag pratar om juridik. Men det finns en sak som konventionen inneburit och det är egentligen inte konventionen, utan det är tilläggsprotokollet. Till den här konventionen så finns det ett tilläggsprotokoll som ger enskilda individer möjlighet att framföra individuella klagomål till FN. Det absolut första fallet som kom till FN, det var just från Sverige. Det var en kvinna som hade sökt pengar och bygglov framför allt, för att hon skulle kunna få en simbassäng för den rehabilitering hon behöver, men hon fick alltså inte bygglov för det.

FN ansåg att Sverige hade fel. De ansåg att kvinnans enskilda rätt till rehabilitering, måste gå före de gemensamma bygglovsreglerna. Vad som hände efter det här är faktiskt dolt i mörker. Det här uttalandet från FN säger så mycket mer än att kvinnan bara ska få rätt till en pool. Det säger också en hel del om nationell rätt i relation till internationell rätt. Men som sagt vi har inte lyckats få svar på vad som hänt här, efter att det här svaret kom från FN. Men inför Sveriges förhör

som är i april, har Sverige fått en hel del frågor och en av de frågorna är vad som har hänt efter att det här svaret kom från FN. Det följer vi med stor nyfikenhet. Men återigen då, så har inte CRPD betytt så mycket för den enskilde individen, med undantag av möjligheten att framföra klagomål.

Och när det gäller då juridiken som är ett av de här grundproblemen. Så, när Sverige ratificerar en konvention måste de ju införliva konventionen i nationell rätt. När det gäller den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter, så har man ju transkriberat den. Man har helt enkelt översatt den till svenska och gjort den till svensk lag. Det innebär att en enskild individ kan gå till domstol och klaga enligt de rättigheter som finns i den lagen. Men när det gäller FN:s samtliga konventioner om mänskliga rättigheter, så har Sverige istället valt att harmonisera det svenska regelverket utifrån den internationella rätten.

Då kan jag ju börja med att nämna att jag skrivit tre olika alternativa rapporter för den svenska funktionshinderrörelsen. Där den första är den om medborgerliga och politiska rättigheter, som lämnades till FN år 2006. Den andra handlar om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och den lämnades till FN 2007. Och den sistnämnda är ju den om CRPD, som lämnades till regeringen och till FN 2011.

Om man jämför de här tre rapporterna ur ett juridiskt perspektiv, så kan man se att de brister som den svenska funktionshinderrörelsen lyfte fram, när det gäller regelverket i de två första rapporterna, fortfarande finns kvar. Och det är efter Sveriges ratificering av CRPD. Det handlar både om kränkningar av konventionen; om olikhet inför lagen; det handlar om luckor i regelverket och om svagare skrivningar i svensk lag jämfört med den internationella rätten. Och det handlar om bristande efterlevnad utav lagar.

För att ge några exempel på till exempel kränkningar, så finns de samlade i alternativrapporten om CRPD, under artikel 5. Där har vi bland annat skollagen. Där alltså en skola, om man inte kan få tilläggsbelopp från kommunen, fortfarande har rätt att säga nej till en elev om denne medför stora ekonomiska eller organisatoriska svårigheter. Det innebär att om en skola inte får tilläggsbelopp för att göra byggnaden tillgänglig för en elev som använder rullstol, ja då kan inte nästa elev ett år senare heller gå i den skolan. Så det får mycket mer långtgående konsekvenser om skolan inte får detta tilläggsbelopp och kommunen inte har skyldighet att göra skolan tillgänglig. Det här, skillnaden mellan elever, är en direkt kränkning av konventionen.

Det andra är då luckor i regelverket. Här har vi till exempel tillgänglighet till information och kommunikation, där statliga myndigheter har en skyldighet att göra sin information och kommunikation tillgänglig. Det finns inte samma

skyldighet när det gäller kommuner. När det gäller vuxenutbildningen, artikel 24, så har en vuxen elev inom vuxenutbildningen fortfarande inte rätt att få stöd för att klara vuxenutbildningen. Vi har flera fall där till exempel döva elever tvingats avsluta sin vuxenutbildning på grund av att ingen vill stå för kostnaderna för teckenspråkstolk.

Problemet med när det finns luckor i regelverket, är att det heller inte finns tillgång till effektiva rättsmedel för de enskilda individerna. I andra fall så har vi lagar, men skrivningarna i de svenska lagarna är mycket svagare, än vad de internationella lagarna är. Det är särskilt vanligt på tillgänglighetens område. Men oavsett det, om det finns svagheter i de svenska regelverken, så ska svenska domstolar och myndigheter ändå använda principen om konventionskonform tolkning. Det vill säga att den nationella rätten ska tolkas utifrån Sveriges internationella överenskommelser. Däribland FN:s konventioner om mänskliga rättigheter. Ett enormt stort problem i Sverige, som jag verkligen vill understryka, det är att vi inte har verktygen för att använda konventionskonform tolkning.

Ett sista problem som har att göra med juridiken, är bristande efterlevnad av lagar. Det gäller särskilt på tillgänglighetens område. Och det är också orsaken till att den svenska funktionshinderrörelsen vill att underlåtenhet att vidta åtgärder för tillgänglighet ska anses vara diskriminering. För i dagsläget har inte de enskilda individerna någonstans att vända sig, om man inte kan komma in på restaurangen, eller vad det nu är man vill göra. Det är alltså helt enkelt ett sätt att få tillgång till effektiva rättsmedel.

Som sagt tiden tar slut här. Det som CRPD ändå inneburit, det är framför allt en medvetandehöjande insats för funktionshinderrörelsen. Det pågår massor av aktiviteter, det finns en enormt stor kunskapsörst efter konventionen och vi ser fler och fler organisationer faktiskt hänvisa till konventionen i sitt intressepolitiska arbete. Det har varit ett enormt stort kunskapslyft så att människor med funktionsnedsättning får information om att man faktiskt omfattas av de mänskliga rättigheterna. Men om man ser det ur ett politiskt perspektiv så är det så att den här konventionen, CRPD, den innehåller inga nya rättigheter. Det den gör är att den identifierar, den samlar ihop och den förtydligar de mänskliga rättigheterna i relation till människor med funktionsnedsättning. Det påståendet där är ju rätt och riktigt. Men beroende på vilka glasögon man har, så kan man tolka det ur olika perspektiv. Läser man, eller tar man bara till sig den första delen, att den nya konventionen inte innehåller några nya rättigheter, ja då blir det ju naturligt att säga så här "då behöver vi inte göra något nytt, för vi har ju redan så många

konventioner som redan berör människor med funktionsnedsättning". Sätter man punkt där, då kommer inte CRPD att bli så mycket mer.

Men om man istället lyssnar på hela meningen. Och lyssnar på just det här att CRPD istället identifierar och tolkar befintliga mänskliga rättigheter i relation till människor med funktionsnedsättning. Först då så kan man se potentialen i den här konventionen. Och man kan se vilket fantastiskt verktyg vi har i våra händer, särskilt när det gäller den politiska processen. När den kunskapen finns hos våra beslutsfattare, då kan också då CRPD bli det här politiska verktyget som Sverige behöver. Men jag vill bara sammanfatta slutsatsen att för mig som är jurist i mänskliga rättigheter, så vill jag påstå att CRPD behandlas och används inte som ett juridiskt verktyg i Sverige. Det är ett centralt, basalt problem.

Diskussion

Lars Lindberg:

Tack Annika och Andreas och Lars för oerhört intressanta och fylliga inledningar. Ni tecknar ju alla en bild på något sätt, som på olika sätt är lite dystra och ibland nästan lite dystopiska. Vi är nu medlemmar i EU. Vi har ju också sett på flera olika områden, framför allt inom diskrimineringsområdet, tillgänglighet inom viss kollektivtrafik och så vidare, där EU har varit en ganska stor förändringskapare, som åtminstone har drivit på utvecklingen och som också vi fått i Sverige. En fråga här kanske främst till dig Andreas: EU:s roll i detta som förändringsagent. Alltså, hur ser du på det?

Andreas Pettersson:

Det är klart det är ju en gigantisk fråga. EU är ju jätteviktigt för förändring, det är det. Sen får man ju se. Jag tror att det spelar åtminstone två lite distinkta, separata roller. Jag kan ta mitt eget område som transportforskare då. Det är liksom centralt inom EU. Det händer väldigt mycket på transportområdet. Det är ju ingen tvekan om att all mainstreaming som äger rum i Sverige av transportsektorn; allt från låggolvbussar, till assistanspunkten på flygplatserna. Det är ju ingen tvekan om att EU är en kraftfull drivkraft där och jag tror att vi utan diskussion kan slå fast att det skulle nog inte hänt utan EU. Jag har väldigt svårt att se vad som liksom skulle ha stimulerat den utvecklingen.

Men samtidigt, stannar vi kvar i transportsektorn - samma EU:s konkurrensparadigm, om vi kallar det så. Alltså själva orsaken till att EU skapades, med det kitt som håller samman unionen och som liksom är det som gör att vi hela tiden går mot den här allt ökande integreringen. Alltså den här konkurrensen, neutraliteten, där man hela tiden då ska ha fri rörlighet av varor och tjänster. Vad det har gjort på transportsektorns område, är att å ena sidan mainstreama den transport som finns. Men å andra sidan har ju makten över transportererna flyttats från vad man skulle kunna kalla "offentlighet, politik och samhälle" över till privata aktörer.

Om vi tar den svenska färdtjänsten som ett konkret exempel: Rätten till färdtjänst får du ju om du dels uppfyller kriterierna i den svenska färdtjänstlagen -

och om det finns kollektivtrafik att ersätta med färdtjänst. Eftersom makten över kollektivtrafiken har flyttats över till privata aktörer, så blir ju den enskildes, individuella rätt till färdtjänst helt avhängig av om något privat företag väljer att köra en buss, ett tåg eller en båt, eller vad det nu kan vara fråga om, på den här sträckan.

Ni förstår ju själva att för Sverige, som har stora, stora arealer med glesbygd, får det här enorma konsekvenser. Det innebär ju att glesbygdskommuner i Sverige behöver väldigt sällan bevilja färdtjänst. Eftersom det finns väldigt lite linjetrafik som privata aktörer finner värt att driva. Sen finns det naturligtvis fortfarande ett offentligt intresse med det här. Men i och med den nya svenska kollektivtrafiklagen, har makten över transporter skjutits över till det privata.

EU spelar här en väldigt kraftig, dubbel roll. Inom vad man kan kalla de tillväxtstarka områdena, där det liksom finns en fungerande infrastruktur, där den upprätthålls av offentliga eller privata intressen, där fungerar EU helt klart som en mainstreamande faktor. Alltså man för in mänskliga rättigheter, man för in mainstreaming som policy i vart fall och i någon mening även som juridik. Inom stora, stora områden i de nordiska länderna i vart fall så blir ju alltså exklusionen från det här. Exkluderingen blir istället ännu starkare, på grund på konkurrensens drivkrafter. Alltså konkurrensparadigmet, konkurrensneutraliteten, som säger att du inte får ge statsstöd utan väldigt speciella skäl. Du får inte offentligt driva trafik, utan väldigt, väldigt speciella skäl. Så det har en oerhört dubbel roll, men det är ingen tvekan om att det är något som verkligen fundamentalt förändrar den materiella verkligheten. Så är det.

Lars Lindberg:

Annika, du sa ju själv att på 1990-talet så hade standardreglerna en väldigt stor inverkan och jag minns ju själv också hur mycket man jobbade med materialen och agendaprojektet och så. Men jag tänkte på när jag tidigare i inledningen refererade till Johan Karlsson Schaffers i den här debatten om den nordiska MR-paradoxen, så var det också en diskussion om att det finns inga MR-organisationer i Sverige, eller väldigt få MR-organisationer.

Kan man säga att funktionshinderrörelsen idag jobbar systematiskt som en MR-rörelse pådrivande? Och om du jämför Sverige och EU, EDF och så. Hur ser det ut?

Annika Jyrwall-Åkerberg:

Det där är en jättesvår fråga. Därför att funktionshinderrörelsen gör ett enormt viktigt arbete, men resurserna till funktionshindervisorganisationerna, statsbidraget, urholkas år efter år. Ska funktionshinderrörelsen kunna tillmötesgå kraven enligt konventionen - till exempel vara den här samordnings- och samrådsmekanismen, att vara aktören som aktivt involveras i alla beslutsfattande processer, då krävs ju kunskapen bland funktionshinderrörelsen. Men det krävs också att det finns folk som kan jobba och det är också en kompetens som behöver betalas så att säga. Det finns en absolut vilja att jobba utifrån ett MR-perspektiv, men det finns inte resurser.

Lars Trägårdh:

Jag tänkte bara tillägga ett problem, alltså det Annika säger är ju i och för sig intressant och den här frågan om resurser och kunskap och vad man väljer inom rörelsen att satsa på. Om vi tittar, om vi tar det amerikanska exemplet som ett slags perspektiv. Så med rötterna tillbaka till medborgarrättsrörelsen på 1920-talet så rör det sig först då om de svartas rättigheter i USA. Det rör sig om att investera i oerhört mycket pengar på att bygga upp "legal defence-rörelsen"/friends, utbilda sina egna jurister och advokater. Man tog just så att säga juridiken som en oerhört viktig arena. Jag tänker ett problem vi har i Sverige, och nu kommer att jag ihåg att jag ställde den här frågan i början av 90-talet till en del organisationer i Sverige. Inte bara då inom funktionshinderrörelsen utan även andra rörelser: Hur mycket investerar ni låt säga i att påverka via remisser och utredningar? Det här klassiska sättet, som man i Sverige har jobbat med. Och hur mycket resurser lägger ni ner på att gemensamt, genom paraplyorganisationer, bygga upp kunskaper och expertis vad gäller de här juridiska instrumenten? Det kan ju vara både på nationell och EU-nivå. Här handlar det om att verkligen välja strategiskt viktiga fall. Och att köra dem i botten, genom hela den juridiska processen. En process som tar flera år, kräver mycket pengar, kräver mycket kunskap.

Det här är bara min känsla egentligen, men mitt intryck är att vi i Sverige ännu inte riktigt tagit steget fullt ut för att omfamna detta. För att EU verkligen också ska vara ett instrument, så måste man så att säga ha den orienteringen att ta juridiken på allvar. Där tror jag att det finns en hel del att göra. Så det är inte bara frågan om absoluta resurser. Det är också frågan om hur man väljer att investera och fördela de resurserna, vad man ser som viktigt. Här tror jag att den gamla

folkrörelsetraditionen sitter oerhört djupt i Sverige. Både det att vi förväntar oss att få pengar från staten, men också att vi har en viss typ av budgetlogik och en organisationslogik som gör att det klassiskt politiska är prioriterat, före den här typen av mer juridiskt tänkande. Just vad det gäller EU är det ett problem tror jag. Men det blir ju också ett problem på den nationella arenan, om vi så att säga ser ett mer integrerat, juridiskt system, där man så att säga har den nationella nivån som en nivå och där det finns möjlighet att överpröva på EU-nivå. Vilket ju kan vara ett fantastiskt sätt att nå bortom de begränsningar som finns på den nationella nivån. Här tror jag att det finns ett slags strategiskt beslut att fatta inom rörelsen.

Andreas Pettersson:

Jag pratade med handikapprörelsen i Västerbotten, som naturligtvis som regional organisation har väldigt begränsade resurser, men ändå. Jag kommer utifrån, jag är inte medlem i funktionshinderrörelsen och äger inte kunskap om de interna processerna. Jag kan bara se organisationskartan och kan konstatera att det verkar finnas förbundsjurister lite varstans. Det verkar som att om man skulle kunna skapa en samlad pool här, det verkar som att man har väldigt mycket kunskap, man har väldigt mycket kompetens, man har faktiskt ganska stora resurser och polade man de här skulle man få en torped som man kunde skicka vart man ville. Och antagligen kunna få ett fantastiskt genomslag. Så jag vill som jurist verkligen understryka det Lars säger. Jag ser bara oändliga möjligheter här.

Lars Lindberg:

Jag skulle vilja fråga dig, Lars Trägårdh. Du har ju följt frågorna sedan 1990-talet och också specifikt skrivit om det. Jag minns att du lyfte det bland annat i demokratiutredningen. Det har periodvis pratats väldigt mycket om patientmakt i t ex i hälso - och sjukvårdssektorn. Kan du se om det är någon skillnad på retoriken i de olika sektorerna - hur diskussionen går inom funktionshinderområdet och de andra samhällsområdena?

Lars Trägårdh:

På något sätt har det väl ändå gått tillbaks. Om man tittar inom patienträttighetsområdet så har man ju numera lagt ner att tala om patienträttigheter. Man pratar om patientsäkerhet, vilket ju är ett sätt att undvika

hela maktfrågan ur ett individperspektiv. Vi är tillbaka i ett slags omsorgsperspektiv egentligen. Det ska vara dialog och det ska vara influens och liknande.

När man tittar i direktiven till de här olika, det har varit en hel våg med utredningar de senaste åren kring detta, så börjar de alltid med att säga att vi vill redan i direktivet till utredarna göra klart att det får inte vara fråga om egentliga, utkrävbara rättigheter. Så det bortdefinierar man så att säga redan från början. Det är det ena perspektivet.

Det andra perspektivet är att vi står här idag. När vi började diskutera detta i början på 90-talet, så var det mycket, mycket mer naivt, om jag får säga så, ur ett juridiskt perspektiv. Vi hade visserligen en del jurister som Paul Lappalainen och det fanns en del människor, kanske även ni i någon mån. Men jag menar bara på att jag tror att någonting har hänt där. Och det tror jag i och för sig är en viktig utveckling. Men att det har hänt något speciellt fundamentalt utifrån statsmaktsperspektivet, det tror jag inte, vad jag kan se.

Som vi har fått höra här idag, det är ju en ganska dyster bild som egentligen målas upp. Alltså när vi pratar om CRPD och det du berättar Annika, jag känner igen detta ifrån barnkonventionen som jag jobbat mycket med just nu, vad gäller barnrättighetsfrågor. Lite liknande utveckling även där. Och Andreas beskrivning, hur man faktiskt fattar beslut, vad det är för rättskällor man arbetar med och Försäkringskassans roll och allt det här. Det här visar ju på att det finns oerhört mycket kvar att göra.

Lars Lindberg:

När konventionen antogs i Sverige genomfördes en utredning² som kom fram till att Sverige i stort sett lever upp till konventionen vad gäller lagstiftning. Sedan gick det relativt snabbt att både underteckna och ratificera konventionen. I en del andra länder till exempel Norge, har processen varit mer utdragen. Min fråga till dig Annika, gick det för snabbt i Sverige? Tog vi för lätt på processen? Eller är det så, att om man jämför med till exempel Norge, att det fanns större utmaningar där än i Sverige?

Annika Jyrwall-Åkerberg:

Det är en bra fråga. Till att börja med ska jag säga att jag inte vet om ratificeringsprocessen gick så snabbt egentligen, för det gjordes en ordentlig

² Ds 2008:23

utredning och det fanns ett jättebra samarbete till exempel med funktionshindersrörelsen. Och det finns en tjock Ds som kom före propositionen som konstaterar att det finns mycket som återstår att göra. Men det regeringen konstaterar i propositionen, är just det att väldigt mycket återstår att göra, men man konstaterade också att det inte fanns några lagar som kränkte konventionen.

Jag får ofta den här frågan när jag är ute och håller föreläsningar, "Hur kunde vi ratificera?" Och så vidare. Regeringen valde att se till om det fanns några lagar som kränkte konventionen. Och eftersom man ansåg att det inte gjorde det, så kunde man ratificera. Att sen skapa lagar, som bättre harmoniserar konventionen, det är en annan sak. Och huruvida vi egentligen anser att det var för tidigt eller inte. Ja, tärningen är redan kastad så att säga. Så nu gäller det att se till att vi får en harmoniserad lag, kedja ett harmoniserat regelverk i Sverige. Det är där vi måste lägga krutet nu, eftersom den är ratificerad.

Andreas Pettersson:

Jag vill bara då understryka igen, bara repetera min ståndpunkt att pratar vi välfärdsstaten, den är ju ändå en stor del av det offentliga. Observera att om lagen harmoniserar med konventionen eller inte, är ju ofta en underordnad fråga. Frågan är, har vi en kommunal praxis som strider mot konventionen, har vi ett kommunalt beslutsstöd som inte är konventionskonforma? Alltså, det här är ju ett gigantiskt arbete. Det är ju inte betydelselöst det här att välfärdsstaten skapar sin egen rättskällelära. Tittar man bara på lagtexter. Ramlagen uttrycker bara allmänna målbestämmelser. Det skulle vara direkt uppseendeväckande om någon av dem kränkte konventionen. De är ju ofta av typen, "alla ska ha det bra", eller något i den stilen "glass till alla". Nej, men alltså det är ju väldigt svårt att se hur en ramlagsbestämmelse någonstans skulle kunna kränka konventionen. Att de är så fluffiga, det indikerar ju också att makten, den normativa makten, ligger någon annanstans. Så det är liksom ner och grotta i ett ganska svårtillgängligt material hos myndigheter, som kanske inte alls är samarbetsvilliga. Som har starka, starka budgetintressen som drivs - och en helt egen logik.

Lars Trägårdh:

Jag tänkte också säga att det har dykt upp här lite grann diskussioner om frågor som inte bara har att göra med så att säga lagens bokstav, mer om hur så att säga man faktiskt använder lagen. Bara ta en sådan enkel sak som rättshjälp. Alltså, för

att kunna driva fall så måste man ju finansiera detta. I en amerikansk situation så har du en situation där du har en continuance the fee-möjlighet till exempel. Där du inte betalar någonting till en advokat, utan han får ta sin betalning utifrån de skadestånd som utmäts, om han vinner ett fall.

Det där gör man sig ofta lustig över i Sverige. Man menar att det är vansinne och vanvettigt, för i Sverige har vi ju en mer rationell situation med väl fungerande rättshjälp. Men den är inte väl fungerande. Och det betyder att de facto vanliga människor och utan stora resurser, speciellt om de försöker driva fall mot staten, för där är det ännu mer begränsat vad gäller rättshjälp. Av det enkla skälet som Andreas varit inne på att staten är alltid god. Det finns ingen anledning att ha rättshjälp och strida mot dig själv. För du är en del av staten, staten är din, alltså den här svenska logiken. Detta tror jag är lika viktigt som lagens bokstav. Det är liksom hur vi instrumentaliserar. Gör lagen till ett verktyg för oss medborgare. Där tror jag vi måste lägga ner ganska mycket också. Därmed inte sagt att inte frågan om harmonisering och inkorporering är viktig. De är också viktiga. Vi måste ha hela paketet.

Annika Jyrwall-Åkerberg:

Jag kan komplettera med det. Det där sistnämnda var faktiskt en av de saker som jag skulle tagit med om jag hade mer tid. Just det, bristen på effektiva rättsmedel. Rättshjälpen är ju en enorm brist. För så fort det handlar om förvaltningsärenden, undantaget tvångsvård och sådana saker, så kan man alltså inte få rättshjälp. Därför att förvaltningsmyndigheterna och myndigheterna har ju en skyldighet, att utreda frågan. Har man då inte en praxis att använda konventionskonform tolkning, då är vi tillbaka. De hänger ihop alla de här tre delarna. Tillräckliga regelverk, konventionskonform tolkning och naturligtvis också rättshjälp. Eller ja, sakerna går ju hand i hand där. Så jag bara nickar och håller med om det ni säger.

Publikfråga - Jonas Franksson:

Jag skulle vilja föra in lite nya dimensioner här också. Det är inte bara så att vi inte hade några lagar som stod i motsättning till konventionen, när den ratificerades. Det är också så under de senaste åren, att vi bryter ju faktiskt mot konventionen dagligen idag, eftersom det går bakåt. Jag personligen har haft rätt till personlig assistans via rättighetslagstiftning sedan 1996 från staten, alltså Försäkringskassan. I våras så ansåg jag inte själv att jag skulle byta huvudman, men

min handläggare ansåg att jag skulle göra det och inte längre få statlig assistansersättning. Då händer det som händer för alla medborgare som förlorar sina rättigheter på något sätt, alltså man faller ner till skyddsnetet. Och skyddsnetet är våra kommuner. Det där tycker jag är oerhört intressant, för det var så oerhört tydligt för mig då att när jag faller på mitt skyddsnet så väger mina rättigheter ingenting över huvud taget. Trots att jag fortfarande tillhör en rättighetslagstiftning. Utan när jag faller ner till skyddsnetet, så är det bara det kommunala självstyret som styr. Det kommunala självstyret väger alltid tyngre än mina individuella rättigheter. Det här var lite intressant för ungefär samtidigt så köpte jag en Saab. Som Saab-ägare, visade det sig att jag hade många rättigheter som konsument. Jag hade ett skydd som Saab-ägare, som jag inte hade när det gällde mina medborgerliga rättigheter, att kunna röra mig fritt i samhället och kunna leva som en fri medborgare. Och det där gjorde att jag började fundera lite grann. Vi i Sverige har ju varit oerhört dåliga på det här med rättigheter som ni alla har tagit upp. Men vi har ju varit bra på någonting annat. Vi har ju varit bra på att bygga golv. Vi har varit bra på att skydda våra medborgare mot stora orättvisor, som kan dyka upp. Jag skulle säga det att funktionshinderrörelsen har varit väldigt bra på att föra den politiska kampen, men väldigt dålig på den fackliga kampen. Och när vi får rättigheter så måste man också föra den fackliga kampen, för att se till att man får något slags golv att hamna på.

Sen en annan intressant sak med den svenska välfärdsstaten och det är det att den är väldigt konkret. Och det är, kan ju vara, något dåligt, när vi pratar om rättigheter, för rättigheter är inte så konkreta. Men det kan ju också vara väldigt bra. Jag ska berätta det att när assistanslagstiftningen kom så var det en konkret lösning, som presenterades från funktionshinderrörelsen och som också blev nationell lagstiftning. Jag märker att prata om konventionen och att de bryter mot konventionen när jag förlorar min rätt till assistans, det väger ingenting. Det enda som händer är att politiker blir väldigt glada för de tycker att det är roligt att prata rättigheter. De tycker att det är fluffigt, intressant och spännande. Men det leder ingestans. Därför att det inte är konkret.

Så vi, Jonas Franksson och Susanne Berg, som är här, har startat ett litet projekt med en idé om att vi behöver någon slags medborgargolv i Sverige.³ Alltså ett golv som skyddar oss som medborgare. Alltså ett golv, som inte bara skyddar mig som arbetare eller konsument. Utan ett golv som skyddar mig som medborgare.

³ www.medborgargolv.se

Andreas Pettersson:

Det är ju någonstans en djupt sympatisk tanke. Och jag tror att hos de flesta jurister väcker det någonting familjärt och vi blir lite glada, för liksom "ja, det här tycker vi om".

För att liksom rada upp rättigheter, numrera dem. 1 till 7 och A och B. Sådant gillar vi. Det skapar ordning i kaos och välfärdsstaten är ett stort kaos. Och det finns också någonting i juridiken som gärna gör att man vill systematisera och samla. Det är det som gör att vi har konstitutionella dokument. Den amerikanska konstitutionen sticker ju ut som någon sorts förgrund där. Vi har även den svenska regeringsformen. Man försöker räkna upp rättigheterna och så.

Jag är inte säker på att jag förstår till hundra procent, hur du tänker dig det här golvet ... Men Danmark har ju alltså försökt jobba enligt dem principerna under ganska lång tid. Alltså man skåpade ut hela den här klassiska "rammeloven", alltså ramlagstiftningen. Istället fick man egentligen tre samlande lagstiftningar. Det var bland annat serviceloven, retssikkerhetsloven och aktivloven. Där man verkligen har jobbat konsekvent med att försöka numrera och räkna upp medborgarnas rättigheter. De ska vara läsbara och tydliga. Och det är nästan ett arv tillbaka till Napoleontiden. Alltså det här "code civil" och "code penal", alltså det här upplysningsidealet. Medborgarna ska kunna läsa sin rätt. Har vi bara allmän folkskola och folk får lära sig läsa, så ska de också kunna läsa lagen och då får man också sina rättigheter. Då får vi ett fritt samhälle för alla.

Rent konkret i Danmark så uppdaterar man serviceloven väldigt ofta. Och det är ganska rejäla uppdateringar. Som forskare så har jag fullt sjå att hinna med och då är jag oftast bara intresserad av små enskilda bitar av dem. Man kan säga att i en modern välfärdsstat av nordisk typ, att försöka lista rättigheterna och så, eftersom vi har Danmark att titta på: Det funkar si så där.

Anledningen till att det funkar si så där det är att åtminstone jag tror att de sociala rättigheterna är potentiellt oändliga till antalet. Det kan alltid dyka upp ett nytt problem. Det kommer alltid att kunna uppstå en ny diagnos. Läkarvetenskapen går framåt. Helt plötsligt får vi liksom situationer, problemlösningar inte minst, kommer det fram nya. Välfärdsstaten är ohyggligt dynamisk på det sättet.

Att liksom lagtekniskt lösa det, tror jag inte är möjligt annat än att egentligen gå tillbaka till ursprungstanken i så fall, bakom den nordiska välfärdsmodellen. Det var ju faktiskt det här man ville åstadkomma med ramlagen. Man kan alltid diskutera hur man lyckades och vad som har hänt. Men det var ju detta man ville åstadkomma. Det var ju golvet man ville lägga. Alla ska ha det bra i någon mening.

Det är målparagraferna och vad, hur man sammanfattar om, det ska vara bra. Vi ska liksom ha någonting som fångar upp alla, oavsett vart man faller.

Och då är det ju egentligen det här problemet då med de kollektiva rättigheterna, ramlagen som faller sönder. Det är där någonstans tror jag, man måste skjuta in sig på. Jag tror att den danska lösningen, alltså att lagtekniskt reglera det, att liksom lappa och laga, fylla på och fylla på och ändra och så här. Gör det, men det förändrar väldigt lite i praktiken. Den danska välfärdsstaten i realiteten för de danska medborgarna skiljer sig väldigt lite från den svenska välfärdsstaten i realiteten för de svenska medborgarna. De är liksom väldigt lika. Det är i allt väsentligt samma kommunala godtycke. Det är väldigt mycket samma kommunala och statliga beslutsstöd. Och det är vägledning och "general guidelines" och konferenser och annat som äger rum utanför den demokratiska kontrollen. Så jag tror att i så fall, då ska man skjuta in sig på det som vittrar sönder välfärdsstaterna, alltså de kollektiva rättigheternas haveri. Om det nu inte har gått för långt. För att jag har faktiskt inte ett enda positivt exempel att komma med. Ingen myndighet jag tittat på, eller som någon annan socialvetare har tittat på, jobbar på ett ramlagsätt längre. Det har liksom gått alldeles för långt, eroderingen är väldigt kraftig. Jag är som vanligt dysterkvist här liksom.

Ja, det är en bra idé, men jag vet inte hur den skulle se ut. Annat än om man kunde hitta något sätt att så att säga bygga ramlagen på nytt.

Publikfråga - Lars Lööv:

Det finns ju massor man skulle vilja kommentera och fundera över. Det kommunala självstyret till exempel som kommunsidan brukar hänvisa tillbaka till i en ganska obskyr och intetsägande, europeisk konvention om det kommunala självstyret, som på något sätt får en tyngre kraft än FN-konventionen om mänskliga rättigheter. Jag ville komma tillbaka till det här andra som ni alla varit inne på och som Lars Trägårdh förstärkte ganska bra tycker jag. Om att tala för sig. Det finns en gammal juridisk princip som kan sammanfattas med att "rätten är till för den som talar". Då är det lätt att ropa efter något annat hela tiden.

Annika var inne på det här med att den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter har en annan status och därför är den mycket bättre. Men är den det och använder vi det då? Hur många i det civila samhället har satt sig in i vad det finns för europeisk rättspraxis, baserat på den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter, som vi kan använda oss av? Jag kan den inte speciellt bra, men jag vet att det finns en himla massa rättspraxis om skola, utbildning och

funktionsnedsättning. Vem tar med sig den till en svensk domstol och för talan i de här frågorna?

Andreas var ju inne på att LSS trots allt, fortfarande, även om man försöker göra den till en ramlag också, är ett undantag, litegrann så. Det är ju fortfarande så att det finns en yta att använda för att föra talan. Man kan ta frågan till domstol, men då måste man vara väldigt duktig. Och då måste vi stärka oss och lära oss att göra det här. Då kan vi inte sitta och vänta på att någon annan ska lösa det, utan vi måste skaffa oss kunskapen själva. Och samma sak är det med, jag tror att det är åttonde paragrafen i förvaltningsprocesslagen om utredningskyldigheten för förvaltningsdomstolarna. Det var det när jag var en sådan där förbundsjurist på 90-talet. Det är ju fortfarande så att de har en utredningskyldighet, men det finns ju ingenting som hindrar att man tillför ny kunskap i underlaget till domstolen i alla fall.

Då måste vi ha någon som serverar dem kunskapen och för till det, även i förvaltningsprocessen för att vi ska kunna använda det vi har.

Det spelar ingen roll om vi inkorporerar CRPD i svensk lagstiftning, om vi inte kan använda den sen. Om vi inte har redskapen och beredskapen att göra det. När diskrimineringskommittén lämnade över sitt slutbetänkande och även Handikappombudsmannens underlag om bristande tillgänglighet som diskriminering, så fanns det ingen ordentlig mottagare av den kunskapen som fanns redan i utredningen där, innan Hans Ytterberg gjorde sin stora utredning. Och inte fanns det någon i det civila samhället som kunde gå upp och stå emot juristerna på Justitiedepartementet, som kunde sopa den ganska lätt åt sidan. För att det var ingen som liksom kunde argumentera ordentligt. Vi kan liksom inte vänta. Vi behöver samla oss och inte sitta och vänta på ett statsbidrag heller. För det kommer inte att komma. Det kommer komma mindre statsbidrag i framtiden snarare i så fall då. Det var väl mer någon form utav uppmaning till kamp, men vi kan liksom inte vänta.

Lars Trägårdh:

Jag vill bara säga, som du själv förstår och vad jag sa tidigare, så håller jag med dig fullständigt kring detta. Jag tror att det är oerhört viktigt att lyssna på den typen av uppmaning. Det får väldigt praktiska konsekvenser, för väldigt många organisationer och föreningar om hur man faktiskt arbetar framåt.

Andreas Pettersson:

Det är så oerhört svårt att ge ett vettigt svar på detta. Men jag gissar, naturligtvis utan att ha någon som helst kunskap kring det enskilda fallet, att man är helt ointresserad av konsekvenserna på individnivå. För man styrs inte av ett behovsstyrt tänkande, utan det är andra saker som är mycket viktigare. Det är inte samma sak som att människorna som sitter där, som Sauron i Sagan om ringen som är ute efter att, eller som du säger själv, att skada.

Men det är klart att i organisationen blir logiken det som styr – det finns ingen konsekvensanalys. Sen får man ju också komma ihåg att välfärdsstatens olika delar pratar ju absolut inte med varandra. Kommunens olika delar vet inte vad de gör. Vänsterhanden vet inte vad den högra gör. Lillfingret vet heller inte vad ringfingret gör och så vidare, och så vidare.

Hjälpmedelbeslutet är ju på inget sätt kopplat till assistansen, som inte på något sätt är kopplad till sjukvården. Även om det naturligtvis i någon mening är våra gemensamma skattepengar. Det finns väldigt få möjligheter till konstitutionell kontroll. Alltså den juridiska vägen i synnerhet när det gäller hjälpmedel, den är helt stängd. Det finns inga överklagandemöjligheter. Det är verkligen en ren skyldighetslagstiftning, hälso- och sjukvårdslagen. Utan det enda som återstår då är den politiska kontrollen.

Nu är det här ett seminarium anordnat av handikapprörelsens socialdemokratiska förening, så då får jag inte säga vad jag egentligen tycker, men jag säger det ändå, att baserat på vad vi vet idag, så spelar det ingen som helst roll hur någon av oss härinne röstar i det kommande valet. Utifrån vad vi vet, liksom det som började under Carl Bildt och Göran Persson har ju fortsatt under Reinfeldt. Det finns liksom ingenting, i vad jag kan höra av politiker idag, som liksom indikerar att man ens är medveten om de här problemen som vi pratar om härinne. Det kanske man är, det kanske man inte är. Det kanske är så att om vi får ett regeringsskifte, att andra röster kommer att höras, att liksom andra perspektiv kommer bli synliga. Att vi då skulle kunna gå mot någonting annat. Alltså, man ska inte deppa ihop totalt naturligtvis. Men alltså det finns ingen som helst möjlighet till politiskt ansvarsutkrävande för detta i val. Och det skapar ju naturligtvis en situation där det blir ännu viktigare att titta på de ytterst få juridiska möjligheter som finns. Jag vill återigen koppla tillbaks till det som Lars och Lars och Lars pratar om här. Alla heter Lars, och även Annika var lite inne på: Behovet av att skapa den här torpedtuben någonstans. Vilka fall man ska lyfta? Och i vilka forum. Det får naturligtvis avgöras av kompetenta människor som sitter med ett underlag och kan

komma samman. Men jag tror att det här illustrerar behovet av att liksom: "Ni kan inte nöja er med Sverige som det ser ut idag". Vi kan inte nöja oss med den politiska organisationen. Vi kan inte nöja oss med partierna, vi kan inte nöja oss med domstolsväsendet. Vi måste hitta någonting annat. Och EU och konventionen, sådana de nu är med sina fel och brister, erbjuder ju ändå vissa möjligheter. Ta dem.

Publikfråga:

Jo, jag tänker på det här, EU är ju inte alltid heller ett exempel på när man ser på toppolitiker. De struntar ju också totalt i lagstiftningen. De struntar i Lisabonfördraget och vad de har sagt. Alltså, när de struntar i lagen. Då har de ju visat att de inte hör hemma där de är. När jag hör skoldebatten, då tänker jag bara: Befria skolan från politikerna. Befria dem.

Det gäller lika mycket i den här rörelsen. Befria er från dem. Alltså politiska partier är ju intresseorganisationer. Och de hör inte hemma i rättslivet. De hör hemma, alltså vad man säger, de franska orden: Frihet till kulturlivet, där hör de hemma. Jämlikhet i rättslivet, där hör de definitivt inte hemma. Det har ni ju klart belyst vad de gör. Men vad jag tänkte säga ändå. Det här med pengar. Hur fungerar det finansiella systemet när man studerar? Det gäller också för handikapprörelsen och facket. Jag förstår ju..., varför har man inte gjort en bank? Istället för att lägga sina pengar i SEB eller Handelsbanken eller... Tänk vilka resurser man skulle få. Genom att starta en egen bank. Och hur gör man, skapa pengar ur intet själv, när bankerna ändå gör det. Tänk på det.

Lars Trägårdh:

Ja, alltså. Det där tyckte jag var fint sagt. Jag sympatiserar med ditt perspektiv i grunden. Som historiker kan jag inte låta bli att göra en liten reflektion. Alltså om vi går tillbaks. Här står vi i ABF, det här är en del av arbetarrörelsen.

Arbetarrörelsen är till sin början, tillsammans med de andra stora rörelserna; frikyrkorörelsen; bonderörelserna; nykterhetsrörelsen, "you name it", väldigt många.

Det senare 1800-talet i Sverige. Vi hade inte demokrati ännu, men vi hade i grundlagen - glöm inte detta, den viktigaste biten i vår grundlag, är den som hanterar föreningsfriheten, mötesfriheten. Alltså civilsamhällets friheter. Det har varit vår historiska styrka. Och är fortfarande. Det är frågor som jag verkligen så att

säga värnar om. Den kommer före till och med den amerikanska. Så den är väldigt gammal.

Tittar vi på, de här föreningarna och organisationerna, hur de agerar på den här tidiga tiden. Ja, de hade ju karaktären av självhjälpörelser. De startade sina egna försäkringskassor. Om du tänker på bankväsendet i sin början alltså sparbanksrörelsen, hade den här karaktären, som du är ute efter. Vad som har hänt under senare år är ju att, vad hände med sparbankerna, vad heter dem idag? Swedbank, Halleluja. Ja, ytterligare en av de här. Alltså vad är det för skillnad på Swedbank och SEB idag? Är det någon som kan förklara för mig snabbt?

Så, det ligger någonting i detta och det har att göra med det som jag var inne på, ekonomiskt oberoende. Vill ni ha en stark rörelse, så måste ni hitta på ett bra sätt att samla ihop pengar, från olika källor. Så att man har ett oberoende. Och sen så gäller det att satsa pengarna på rätt ställen.

Lars Lindberg:

Det är en sak som varit uppe som en viktig del av förändringsarbetet och också den här lagstiftningen. Det är ju det här med sanktioner och så där. Det har ju varit lite så och så. Nu har det ju blivit fall ganska nyligen när det gäller försäkringar, med en hörselskadad. Där blev resultatet att den fastställda diskrimineringsersättningen blev 150,000. Och jag tänkte på ett helt annat område, där hovrätten tog beslut för en tid sedan, där ett revisionsbolag PWC dömdes dem två miljarder i skadestånd. Det sände en gigantisk chock genom revisionsbranschen, i syfte att man hade misskött bolaget som hade gått i konkurs. Man hade helt enkelt inte fullgjort sina revisionskyldigheter.

Så blev man stämd i hovrätten och två miljarder. Det där trodde ingen var möjligt, att ett sådant belopp skulle kunna utdömas i Sverige. Nu har det blivit sänkt genom förlikning till ungefär 700 miljoner. Men det är fortfarande enormt stora summor. Jag tänkte på hur stor roll spelar det liksom om man tänker på att det fått ett sådant genomslag som det ändå fått.

Vad skulle krävas. Har ni några idéer för att förändra?

Lars Trägårdh:

Jag tror att de här frågorna kring skadestånd inte är oviktiga alltså. Jag har suttit och skrivit på ett brev till regeringen som rör hur de här skadestånden ska kunna utdömas till barn som har blivit vanvårdade. Det har ju varit en stor skandal kring

detta i Sverige under senare tid. Och nu visar det ju sig att när de nu fattar beslut kring detta är det väldigt få som får rätt till att börja med av de här barnen. Sen, de är ju vuxna idag givetvis, men när de var barn blev de ju misshandlade på olika vis. Sen är ju skadebeloppen skrattretande låga.

Det gör det att om lagen ska vara en form av incitamentsstruktur, som verkligen fungerar och ser till att folk verkligen beter sig bättre. Det är vad det hela handlar om och så måste också bestraffningen vara sådan att den blir kännbar. Om det är ett företag, eller en myndighet eller en skola som inte sköter sig vad gäller en hård lag, en hård lag vad gäller tillgänglighet. Då kan det ju inte vara så att skadeståndsbeloppet är 50 kronor eller 5000 kronor. Det måste vara ett tillräckligt incitament för att göra något åt det. Det måste vara tillräckligt tungt, för att det ska spela en roll. Det tror jag är ganska viktigt. Men det är svårt att föra det argumentet i Sverige. Då säger folk: "Nä, men vi vill inte ha ett sådant där amerikanskt system. Du vet, det är inget bra, vi ska söka samförstånd och inte lägga massa pengar på skadestånd." Men jag tror att vi måste ha förståelse för att skadeståndsbeloppen är en del av det systemet. Sen kan vi argumentera kring nivåer och allting sådant. Men det är inte en oviktig del.

Publikfråga - Paul Lappalainen

Jag heter Paul Lappalainen. Med tanke på det där med skadestånd, ett komplement som finns också i USA, och som borde finnas, och det finns möjlighet till i Sverige, är just det här med att skriva in antidiskrimineringsklausuler i offentliga upphandlingar.

Om företag vet att de riskerar en upphandling på 50 miljoner, 5 miljoner, 100 miljoner, då finns det ett stort incitament för dem att ändra sitt beteende och att agera förebyggande. Sådant har inte riktigt funnits i Sverige. Det finns en förordning som säger att Sveriges 30 största statliga myndigheter skall, i sina större upphandlingar, ha en antidiskrimineringsklausul. Tyvärr har handikapprörelsen och de andra rörelserna, de har inte fört upp det här. De har inte sett till att man skriver in rejäla klausuler. Just nu av olika skäl vill regeringen mörka det arbetet, när man skrev förordningen. Jag vet eftersom jag hade skrivit ett förslag i en statlig utredning om en klausul. Klausulen skulle ha gällt för alla upphandlingar. Och det ska inte vara en fråga om att en myndighet ska kunna införa en annan klausul, om de vill. Men hur som helst, Sverige har, är det mer än 500 miljarder kronor årligen, som går ut i upphandlingar. Det är klart på något sätt,

att om man kopplar en klausul mot diskriminering till sådant, det kommer ha en viktig effekt.

Publikfråga

Jag tänkte föra in det här med medias bevakning. Finns det någon journalist här? Varför inte? Vad har ni för tankar kring medias bevakning eller journalisters intresse för mänskliga rättigheter för personer med olika funktionsnedsättningar? Allmänna opinionen och så vidare, var är den? Var finns den? Vad tror ni?

Lars Trägårdh

Ja, alltså. Jag tycker det är oerhört bra fråga. Jag är väldigt glad att du ställde den. Det är ju väldigt trist att behöva konstatera att det inte var speciellt många händer uppe i luften. Det påminner mig om när Johan, för ja det var väl ett år sedan du försökte organisera en diskussion i riksdagen. Och då var det väldigt få riksdagsledamöter som anmälde sig till diskussion. För mig är det två problem här som verkligen är allvarliga.

Det ena är att det å ena sidan finns ett relativt ointresse från media för de här frågorna och dels är det inte en sexig fråga för politikerna. Kombinationen av de här kan, blir förödande. Jag tror det har att göra med, personligen min enkla tolkning är det så att säga, det var en tid då på 1990-talet då det här var en het fråga som drevs. Det hade liksom någon slags, det var sexigt då. Sedan har det då följt de här stora mediala skandalerna vad gäller assistansbolag och så vidare. Och så har det hela vänt. Och i dagsläget är det nästan det motsatta.

Det är ett slags negativt intresse från medias sida och från politikernas sida.

Det där är en utmaning av nästan lika stor dignitet som det som jag pratade om tidigare. Nämligen den här frågan om så att säga hur man samlar kraft för att använda de juridiska kanaler som finns. Så det här är en fråga om hur vi gör den här typen av frågor intressanta nog för våra politiker och våra journalister: att ta sig hit klockan 18 på en vardagseftermiddag?

Andreas Pettersson

Om jag bara får fortsätta det Lars säger. Anledningen till att de inte kommer är ju självklar. Ni är inte intressanta, ni är inte farliga. Ni utmanar inte makten. Ni är den mest samhällslojala rörelsen som finns i Sverige. Ni går på kommunala handikappråd och ni skriver remissvar. Och ni är liksom jättelojala och ni röstar i

valen. Och ni gör ju raka motsatsen till det här som Lars och Lars pratar om, ni samlar absolut inte ihop till den här torpeden och...

Jag anser att jag framstår som kvällens surgubbe med viss rätt, men jag tror inte ni kommer göra det framöver heller. Jag hoppas ju naturligtvis, men jag tror inte alls ni kommer att pola era resurser, för jag tror det är mycket viktigare - det är mitt utifrånuperspektiv och "feel free to prove me wrong" - men alltså jag tror att det är mycket viktigare att bevaka revir inom handikappörelsen. För att ni är helt ofarliga, ni utmanar inte makten. Ni samarbetar lojalt med politiker som skiter fullkomligt i er. Jag skulle inte heller komma om jag var journalist. Nu råkar jag vara funktionshinderforskare.

Publikfråga - Ingegerd Akselsson Le Douaron

Jag heter Ingegerd Akselsson Le Douaron jag är skolpolitiker här i Stockholm. Jag tillhör inte majoriteten, jag tillhör oppositionen, då har man ju en viss frihet som ni vet. Då behöver man inte ta ansvar för sin budget, då kan man möjligtvis mer se det som ett räkneexempel när man gör budget. Jag ser ju att det finns hela tiden den här konflikten mellan enskilda människors rättigheter och att få budgeten att gå ihop. Den konflikten skulle inte jag, egentligen, vilja ha.

Jag skulle föredra att man faktiskt kan luta sig, som politiker, mot rättighetslagstiftning. Så att inte vi politiker ska sitta och avgöra om människor ska få sina behov tillgodosedda. Jag har precis, som oppositionspolitiker, varit inblandad i konflikten kring resursskolor, som egentligen handlar om tillgänglighet. Där alltså vanliga rektorer som i flera år säger till föräldrar att vi inte kan ta hand om era barn. Och det är rektorer i vanliga kommunala skolor, som säger det. Och så skjutsar man iväg dem till en resursskola och där får de det jättebra. Men det blir alldeles för dyrt och så drar kommunen in pengarna. Det är det som har hänt och det handlar om barn med funktionsnedsättningar. Så jag har en fråga till er alla tre egentligen, som politiker på kommunnivå. Vad ni tycker att jag som politiker kan göra? Jag tycker det är bra om människor slår på politiker, det ska man fortsätta göra. Men berätta gärna med något ord om vad kan vi som politiker göra för att hjälpa till så att det blir ett, så att vi har ett rättvisare samhälle?

Lars Lindberg

Tack. Det var en jättebra avslutande fråga för vi ska sluta sedan klockan 8. Ni får ta den här frågan som en liten avslutande kommentar också nu i slutet. Varsågod, ska vi gå laget runt kanske. Ska vi börja med, vill du börja Annika?

Annika Jyrwall-Åkerberg

Svår fråga att besvara. Det finns ju massor man kan göra, men kunskapen är ju A och O naturligtvis, om de regelverk som finns. Också se till att intresset hålls, att upprätthålla den här sexigheten som vi pratade om ju. Så att det blir en fråga som är viktig inom kommunen. Men hur det görs, det har jag inget medel på. Nu pratar vi också om den kommunala nivån, så då har vi ju ingenting med regelverk och sådana saker, implementering av den delen. Utan då handlar det om att verkställa de regelverk som finns.

Det handlar om att driva på rättviseperspektivet, perspektivet människor med funktionsnedsättning i alla led. Och naturligtvis att samverka med funktionshindersrörelsen, eftersom de har kompetens om hur det fungerar att leva i Stockholm, om man har en funktionsnedsättning. Men något universalmedel har jag inte tyvärr.

Andreas Pettersson

Jag kan maila en lista däremot. Om du är kommunpolitiker i Sveriges största kommun finns det massor du kan göra. Det har ju framför allt att göra med, då som jurist så går jag såklart på de här rättskällorna, så du får gå igenom varenda kommunal nämnd, varenda kommunalt kontor. Gå igenom, kolla för det första, ni kan ju sätta igång ett gigantiskt arbete i kommunen med konventionskonform tolkning. Det är ju liksom inget som helst problem för Stockholm.

Här finns resurserna och en fantastisk kompetens. Det är ju landets bästa kompetens, samlad i den här stan. Så det är ju liksom bara att utnyttja den.

Sätt igång och certifiera egentligen varenda kommunal nämnd och varenda kommunal förvaltning. Se till att man har kunskapen som Annika pratar om, men se till att sätta den i verket också. Och då pratar vi varenda kommunal handbok, varenda kommunal handläggare i Stockholm ska vara väl utbildad i detta. En annan sak är ju att ständigt, ständigt liksom driva det emancipatoriska perspektivet. Och vara fullständigt glasklar över att mänskliga rättigheter, är överordnad annan juridik. Alltså man får vara fullständigt glasklar med ramlagens

målsättningsparagraf. Bara för att alla andra skiter i den, behöver inte du göra det. Utan driv ständigt frågan, alltså kom ständigt med, den är ju superaktuell i vartenda kommunalt beslut. Så att alltså, det är en oändlig massa saker du kan göra och det är ett skithårt arbete och du kommer bara få en massa skit för det, men förmodligen en del kärlek från den här gruppen och jag kommer ju att jubla från mitt lilla håll då.

Så hör av dig om du vill ha en checklista, men alltså kan du certifiera varenda nämnd och varenda förvaltning. Och se till att varenda kommunaltjänsteman i Stockholm liksom får den här utbildningen, sätt igång och börja jobba. Då har du gjort något så att du kan dra dig tillbaka sen och inkassera Nobels fredspris eller någonting. För då har du gjort någonting fantastiskt.

Lars Trägårdh

Ja, alltså, jag skulle också säkert vilja ansluta mig till din lista. Men jag skulle också bara vilja peka på ett par enkla principer. Jag tror ett problem som vi har sett ur ett medborgarperspektiv vad gäller myndigheter, allmänhet om det är på kommunnivå eller på landstings- eller statlig nivå, är att man har lång svensk tradition av att så att säga försöka lägga livet till rätta, att fatta beslut för medborgarna, i ett slags konfliktlöst perspektiv.

Jag skulle vilja säga så här, låt oss acceptera att vi kommer leva i en värld av konflikter. Och då är det viktigare att vi har väl fungerande institutioner för att hantera de konflikter som med nödvändighet kommer att uppstå. Det är något man inte är så bra på i Sverige.

Därtill, det här har med detta att göra, ska större tydlighet till i de kontrakt som finns mellan medborgarna och myndigheterna. För då blir det också lättare att hantera konflikterna. Det här tror jag kommer vara oerhört viktigt just i en tid som vi fått höra talas om från dig väldigt mycket. Och förändringar i vårt välfärdssystem som gör att den här typen av konflikter och behov av tydlighet i kontraktsrelationerna bara kommer att öka. Det behöver inte betyda att vi så att säga bara ger mer och mer uppgifter åt domstolar. Vi kan ha så att säga andra former av konfliktlösande, konflikthanterande institutioner på olika nivåer, som är mycket mindre kostsamma, som kan vara mycket snabbare, mycket mer effektiva.

Vad som måste vara en mer grundläggande princip är bättre balans, bättre maktbalans mellan myndigheter och medborgare. Vi lever i en annan tid idag.

Lars Lindberg

Tack alla tre och publiken för en fantastiskt spännande, intressant diskussion. Och som jag är helt övertygad om kommer att fortsätta i olika sammanhang.

.

